

Kamratliga sprängningar

SÖLVE OLOFSSON

Det gångna året har nyhetssändningar och dagstidningar ofta varit fulla med rapporter om sprängattentat. Man har visat bilder på förvridda bilvrak, skadade husfasader, urblåsta husentréer och drivor med krossat fönsterglas. Anledningen till denna vandalisering tros ofta ha varit interna uppgörelser mellan rivaliserande kriminella ligor. Syftet ska då ha varit att varna, hota, skrämja och sätta sig i respekt. Även om förstörelsen huvudsakligen varit materiell och få människor kommit till skada så har det ändå skapat en känsla av otrygghet på de platser där sprängningarna ägt rum.

Visst är det väl då skönt att bo på en lugn och fridsam plats som Sollerön? Där sker väl ändå inga sprängattentat? Nja, kanske inte nu längre. Man behöver dock inte gå längre bakåt i tiden än till c:a 1940-talet för att hitta människor som kan berätta om dynamitladdningar som detonerat i trädgården utanför huset. Då handlade det dock inte om att hota eller skrämja. Syftet var istället att hedra och uppmärksamma det unga par i gården som bestämt sig för att ta ut lysning, för att sedan gifta sig.

Att »ta ut lysning« innebär att prästen efter högmässan i kyrkan, tre på varandra följande söndagar, skulle offentligt utlysa att ett namngivet par hade för avsikt att ingå äktenskap. På så vis gavs allmänheten möjlighet att anmäla hinder för äktenskapet om något sådant

Brudbukett. Foto: Torbjörn Nääs

kunde anses föreligga, t.ex. släktskap, sjukdom, låg ålder, bigami eller annat. (Jämför med angloamerikanska vigslar där man ges möjlighet att protestera under själva vigselakten.)

Traditionen att ta ut lysning kan i Sverige spåras bakåt ända till 1200-talet, och var obligatorisk fram till 1969. Då ersattes den av en hindersprövning som utfärdas av Skatteverket. Det är dock fortfarande möjligt för ett blivande brudpar att ta ut lysning. Numera är det frivilligt, och sker efter överenskommelse med församlingsexpeditionen.

Hur var det då med sprängningarna? Jo, tydligen var det ganska vanligt att det skulle skjutas salut för ett blivande brudpar. Sättet att göra detta på kunde variera. Lysningar inom kungahuset saluterades med kanonskott från Skeppsholmen. I August Strindbergs »Hemsöborna« skjuts det med dynamitladdningar ute på berghällarna när madam Flod och drängen Carlsson ska till att gifta sig. Ganska vanligt var också att man sköt i luften med gevär.

På Sollerön gick det så till att på natten före första lysnings-söndagen så smög ett utvalt gäng av det blivande brudparets vänner fram till huset där paret bodde. Man hängde upp, förhoppningsvis väl

avvägda, dynamitladdningar i trädgrenar i närheten av huset. Sedan brakade det loss! Det kunde nu inte undgå någon i byn att det drog ihop sig till bröllop. Man försökte naturligtvis åstadkomma mesta möjliga smällar med minsta möjliga, helst inga, materiella skador.

När en person eller ett företag i sprängbranschen ska inhandla dynamit finns numera ett tydligt regelverk där användaren ska kunna redovisa kompetens och rätt förvaring enligt MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Möjligen var man inte fullt så nogräknad på 1940-talet. Då kunde man nämligen köpa dynamit, tändhattar, stubintråd och andra nödvändigheter på *Koopen*. Det är för mig oklart vilka krav som ställdes på köparen. Kanske var det helt enkelt en fråga om »frihet under ansvar«. Tydligen var det dock inte alls ovanligt att det fanns sprängmedel både här och där i gårdarna. Det användes t.ex. vid byggnationer eller dikesgrävningar. Ett annat vanligt användningsområde var att spränga loss torv i torvtäkten (*Byrtjännmöri*). Torv som sedan torkades och revs till torvströ som användes som golvtäckning i kornas bås och gödselrännor.

Mina föräldrar Sturull Gunnar och Rull Elsa gifte sig år 1946. Min mamma Elsa har berättat om när det var dags för deras första lysning. Man kände ju till traditionen med att »skjuta för brudparet«, så helt oförberedda var man ju inte. Ändå kom det som en överraskning att saluten var så intensiv.

— Det small så att hela huset skakade, och det höll på en god stund. Sedan när skjutningen var över så kom hela gänget in, och då skulle det bjudas på kaffe och en smörgås. Samma sak när dom kom tillbaka nästa dag.

— Va! Skulle det skjutas dagen efter också?

— Nej, nej! Då kom dom och bytte ut glasrutor som hade spruckit.

Strålande tider, härliga tider!

Sölve Olofsson